

42

Василь ГРИЦАК

Громадянська «відвертість»: чого вимагає біометрика?

Юлія ЦИРФА

З огляду на суперечки, які виникли в українському суспільстві під час обговорення проекту закону № 10492 «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» і його подальшого затвердження Верховною Радою України, 9 листопада 2012 року громадською радою при Міністерстві юстиції спільно з громадською радою при Державній службі України з питань захисту персональних даних було організовано «круглий стіл» на тему «Уведення біометричних документів в Україні: доцільність, актуальність та перспективи». У заході взяли участь представники інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Державної служби України з питань захисту персональних даних, Державної міграційної служби України, а також експерти, юристи, громадські діячі та духовенство.

Коментуючи важливість цього законопроекту та темпи його схвалення, автор документа народний депутат України Василь ГРИЦАК висловив переконання, що він, усе-таки, буде підписаний Президентом, адже ідея ухвалення такого закону не є новою. Нагадаємо, що Президент України двічі ветовав закон і подавав свої пропозиції до парламенту. Законодавці врахували їх і, втретє ухваливши, направили документ на підпис Президенту.

— Про подібний документ почали говорити ще 1992 року. Адже після вступу нашої держави до Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) вона має дотримуватися стандартів, котрі протягом багатьох років були вироблені спеціалістами цієї структури. Крім того, Україна є членом ОБСЄ, має намір торувати шлях євроінтеграції (і, можливо, через деякий час стане членом ЄС), тому вже сьогодні повинна виконувати вимоги, розроблені спеціалістами Євросоюзу. Усі проекти законів, котрі подавали на розгляд Верховної Ради, часто не проходили навіть першого читання. Проте законопроект, який ми обговорюємо нині, я вважаю вже підписаним: наразі в адміністрації Президента просто відпрацьовують певні моменти. Цей документ торкається всіх нюансів, котрі вважалися важливими ще з 2006 року (коли з'явилася ідея розробки схожого закону), тому він має бути схвалений Президентом, — наголосив В. Грицак.

На думку представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань доступу до публічної інформації та захисту

персональних даних Олександра ПАВЛІЧЕНКА, цей закон геть не відповідає тому, що називається «європейськими стандартами». Його положення порушують норми Конституції України, суперечать міжнародно-правовим зобов'язанням нашої держави та зазіхають на права людини. Тож цей документ не може існувати в наявній редакції.

За словами заступника голови правління Центру політико-правових реформ Віктора ТИМОЩУКА, закон у обговорюваному варіанті створює нові проблеми для громадян як споживачів адміністративних послуг. Зокрема, запроваджуючи оновлені форми документів («внутрішнього» паспорта, посвідчення водія), автор законопроекту залишає паспортну систему нереформованою присутньою. Нові внутрішні документи стають дорогими у виготовленні та експлуатації (адже для зчитування інформації з чипів потрібне спеціальне обладнання на кожному робочому місці в державному та приватному секторах, де необхідне підтвердження особи та її місця проживання). Крім того, в законі не передбачено обов'язкового внесення до нових документів інформації про місце проживання громадянина.

— Проте невідомо, яким чином у цьому разі особа зможе влаштуватися на роботу чи співпрацювати з банком? А хто матиме змогу перевірити достовірність тих чи інших даних, занесених до нових паспортів? Адже просто неможливо, щоб ця інформація була доступною широкому колу осіб чи організацій, — зауважив В. Тимошук.

Більше того, в законі також не врегульовано процедури видачі паспортів; питання оплати паспортних документів; термін підготовки паспорта, що залишає невизначеність та створює умови для підвищення корумпованості цієї сфери. Тобто процедура видачі нових документів не регламентована жодним із наявних у країні органів влади. Закон зберігає централізовано-мілітаризовану систему видачі паспортів, що не відповідає стандартам демократичних країн, адже в жодній державі питаннями паспортного контролю не займаються поліція чи якісь інші силові структури.

— Регламенти ЄС 2004-го та 2009 років чітко визначають принципи використання біометрії в паспортах та документах для виїзду за кордон: згідно з ними ключовою є верифікація даних, а не ідентифікація особи, тобто лише підтвердження чинності самого документа, — наголосив кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Андрій ПАЗЮК. — Відтак створення якогось окремого загальнонаціонального демографічного реєстру не вимагається взагалі.

На його думку, цей закон не є легітимним, адже й у самому ЄС Німеччина та Голландія оскаржують у Європейському суді з прав людини навіть згадані регламенти, схвалені нібито без дотримання процедури, котрої потребує європейське законодавство. Крім того, 2008 року Єв-

ропейський суд визначив, що зберігання біометричних даних є протизаконним, бо це порушує основні права людини та громадянина.

– Передовсім закон має передбачати співвідношення між біометрією та правами людини, збалансувати можливі переваги та недоліки збирання даних для приватного життя суб'єкта, виходячи з поставлених законом цілей, і, звичайно ж, мати альтернативи, які не такою мірою торкаються особистого життя людини, – зазначив **голова громадської ради при Державній службі України з питань захисту персональних даних Валентин КАЛАШНИК**. – Про це йдеться й у Конвенції Ради Європи № 108 про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру, адже під час роботи з інформацією є велика ймовірність простого копіювання її частин.

За словами **голови громадської ради при Міністерстві юстиції України Данила КУРДЕЛЬЧУКА**, в умовах формування в Україні громадянського суспільства цей закон насамперед має захищати інтереси соціуму та окремої людини.

– Ми повинні ще раз уголос, професійно, демократично заявити, що суспільство виступає проти такого закону. Мають прийматися розумні нормативно-правові акти. Проте без поспіху, й особливо в випадках, коли ці документи є доленосними для кожної людини, – наголосив Д. Курдельчук.

Перший **заступник Голови Державної служби України з питань захисту персональних даних Лілія ОЛЕКСЮК** указала на те, що зміст закону порушує принцип ненадмірності й пропорційності збирання персональних даних – основних вимог міжнародного законодавства. Бо будь-яку інформацію треба збирати у встановлених розмірах і виключно задля реалізації відповідної мети. Проте в преамбулі документа цієї мети чітко не визначено.

– У законі не виписано конкретної цілі створення Єдиного державного демографічного реєстру як глобальної

«мегабази» персональних даних, – зауважив **секретар громадської ради при Державній службі України з питань захисту персональних даних, юрист Дмитро ЙОВДІЙ**. – При цьому не визначається й власник бази, яка має відповідати за збереження та непоширення даних. Тому набуття цим законом чинності, на його думку, може створити реальну загрозу несанкціонованого доступу невизначеного кола осіб до персональних даних мільйонів громадян України.

За словами **представника Священного синоду Української православної церкви Геннадія ТАРАНЮКА**, в разі набуття законом чинності, держава, по суті, контролюючи систему електронного біометричного обліку – Єдиного державного демографічного реєстру, за формальними ознаками й фактично набуває право власності на права і свободи громадянина, а відтак – і на саму людину. Тому функціонування особи в суспільстві поза системою електронного біометричного обліку без наявності так званого цифрового імені стає просто неможливим.

– Наша офіційна позиція однозначна: ми повністю підтримуємо всі зауваження до закону й виступаємо проти його підписання Президентом. До того ж Українська Гельсінська спілка присудила «нагороду» за найгрубіше порушення прав людини авторів цього законопроекту, – заявив **представник Української Гельсінської спілки з прав людини Максим ЩЕРБАТЮК**, коментуючи документ.

Обговоривши основні проблемні положення законопроекту, учасники зібрання дійшли висновку, що ухвалення Закону «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» у нинішній редакції є неможливим, бо в основу документа покладено інтерес держави, а не права людини чи, тим паче, захист конфіденційності її особистих даних.

Апо...

наявність біометричного паспорта – так звана антитерористична вимога ОБСЄ, тому всі країни, що входять до складу цієї організації, повинні до 2015 року перейти на біометрію. Якщо Україна та ЄС домовляться про безвізовий перетин кордону, тільки власники біометричних паспортів зможуть вільно пересуватися територією Євросоюзу. Однак ця вимога стосується лише закордонних паспортів.

У тексті проекту закону № 10492 «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» міститься вимога про наявність і внутрішнього біометричного паспорта, котрий виготовлятимуть у вигляді ID-карти. Він стане єдиним документом для дорослих і дітей, замінивши свідоцтво про народження. Як прогнозують, українцям біометричні документи почнуть видавати вже з 1 січня 2013 року.

2 жовтня 2012 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», однак 19 листопада Президент України Віктор Янукович ветовав документ і повернув на повторний розгляд парламенту, внівши свої пропозиції.

20 листопада законопроект знову було ухвалено Верховною Радою та передано на підпис главі держави. 29 листопада Президент підписав Закон України № 5492-VI «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус».